

5. Лупацій В. Українці мають транслювати світові свою «формулу стійкості». Європейська Бізнес Асоціація. 05.10.2022. URL: <https://eba.com.ua/ukrayintsi-mayut-translyuvaty-svitovi-svoyu-formulu-stijkosti-vypusknyk-mim-volodymyr-lupatsij-pro-upravlinski-pidhody-dlya-vidnovlennya-krayiny/> (дата звернення: 07.02.2026).



ТУРЯНИЦЯ Вікторія Василівна,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права юридичного
факультету ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»,
кандидат юридичних наук, доцент

**ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ ДУХНОВИЧ: МОВА ЯК МАРКЕР
І ФОРМА БОРТЬБИ ЗА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ
РУСИНІВ/УКРАЇНЦІВ ПІД ЮРИСДИКЦІЄЮ
КОРОЛІВСТВА УГОРЩИНИ**

Мова була і залишається тонкою об'єктивною субстанцією, що існує в діалектичній єдності з його носієм – народом. Це не тільки один із маркерів приналежності до нації, це її життєдіяльний код, це ДНК, закладений в людину природою. Мова є ядром нації, доцентровою силою, що об'єднує етнографічні маси, формує їх свідомість і самооцінку. Вона стає на всіх етапах розвитку людини одним із природних рушіїв і дороговказом усіх національних змагань, усіх ділянок життєдіяльності народу, бо є органічною складовою в системі фундаментальних природних прав людини, зокрема мовних прав.

Шлях боротьби українського народу за свої природні права і свободи, а саме: за збереження рідної мови на своїй землі надзвичайно важкий і довгий, складний і неоднозначний зі своїми особливостями та історичною специфікою. Адже чимало етнічних земель українців знаходилися під юрисдикцією імперій – царської Росії та Австро-Угорщини.

Мета імперій полягала в асиміляції українців, знищенні їх як нації та мови як важливого ідентифікатора приналежності до свого народу. І сьогодні таку політику здійснює неоімперія – Російська Федерація, розв'язавши повномасштабну війну проти України: захоплення її територій та на законодавчому рівні, що суперечить міжнародному праву, вносить у свою конституцію; перетворює міста і села у привиди; цілеспрямовано нищить цивільне населення домагаючись ліквідації України як держави, її незалежності і суверенітету.

Специфічна історія досліджуваного регіону та славних постатей, які боролися за мову рідного народу її функціонування в життєдіяльності русинів/українців є й сьогодні прикладом для нинішніх поколінь українців служіння рідному народу у його відродженні та національній самоідентифікації через мову, віру, історію, культуру, традиції та державотворчих процесів на шляху побудови своєї державності та її збереження.

Серед поборників природних прав людини, зокрема захисту рідної мови русинів/українців, що є однією з форм національної ідентифікації був філософ, історик, педагог-науковець та теолог Олександр Васильович Духнович, який, за характеристикою Івана Франка, був людиною без сумніву доброї волі і немалих здібностей [1].

О. В. Духнович убачав у мові маркер і форму на шляху до національної ідентичності, соціальної рівності та реалізації русинами/українцями свого природного права в період правління королівства Угорщини, а також невід'ємний атрибут і символ національного державотворення.

Його погляди та ідеї базувалися на філософсько-правових і політичних засадах філософів і просвітників. Враховуючи суть фундаментальних природних прав людини на рідну мову та гуманістичні тенденції, прикладом для нього слугувало життя і наукова діяльність всесвітньовідомого чеха Яна Амоса Коменського – вчителя вчителів і народів світу.

Як засвідчують висновки аналізу даної проблеми, педагог-науковець своєю практичною і науковою діяльністю втілював мовні права у гнітючу реальність, в якій знаходилися русини/українці під юрисдикцією Угорщини, а саме:

- відкривав для дітей русинів/українців школи та культурно-просвітні спілки;
- запровадив в освітній процес рідну мову-руську/українську;
- написав і видав для учнів і вчителів навчальні посібники;
- з метою ефективного навчання і досягнення учнями вагомих результатів та майстерної реалізації освітнього процесу вчителями та батьками видав для них перший підручник з дидактики;
- побачив світ у поліетнічному регіоні його рідномовний буквар, що став перший на теренах нинішньої України;
- вчив плекати рідну мову та закликав оберігати її чистоту та вживання іноземних слів без наявної потреби [2, 3, 4].

О. В. Духнович – один із когорти тих борців за рідну мову, котрі реалізували у складні часи мадяризації природне право русинів/українців на свою мову, її статус та функціонування. Мова для нього була маркером національної самоідентифікації з метою збереження себе як частину народу. Адже, за словами самого Духновича, який був сучасником тих подій, «слово наше і бесіду старалися стерти, чтобы нам, еще живущим, в народі померти».

Будитель віддано служив своєму народу, був його вірним сином до кінця свого життя. В рідній мові, її збереженні він бачив могутню зброю проти денаціоналізації свого народу. Вся його діяльність була спрямована проти мадяризації та латинізації автохтонного населення – русинів/українців, яке знаходилося під юрисдикцією іноземної держави.

О. В. Духнович наближав краще майбутнє свого народу, проектував його і думав про те, що «будет в моем родном племени по столетним времени». Актуально звучить формула його життєдіяльності: «Ожидати-нич не мати, так до праці, братя, враз, ми заспали, занедбали, равноправность будить нас!».

Процеси національної ідентифікації русинів/українців на своїх етнічних землях, що входили до складу іноземних держав, та роль у них постатей може слугувати прикладом для сьогоднішньої незалежної і суверенної держави Україна, де й нині не вщухає боротьба за свою мову, її державний статус та функціонування як ми уже зауважували, даний досвід може стати прикладом у сучасних умовах, коли вся структура влади набирає іншу форму, вступаючи у сферу метаморфоз. Сьогодні, з огляду змін в регіональному і світовому співвідношенні сил, Україна дала відповідь на поставлене С. Хантінгтоном питання «На якому ви боці?». При цьому акцент змінюється більш принциповим – «Хто ви?». Тому кожна країна сьогодні має дати переконливу відповідь, суть якої знаходиться в площині історії, мовно-культурної ідентичності, що визначає її місце і роль у світовій політиці, а також її друзів і ворогів [5].

Список використаних джерел

1. Франко І. Є Стара Русь III. *Літературно-науковий вісник*. Львів, 1906. Т. 35. Кн. 9. С. 382-392.
2. Духнович О. Твори в 4-х томах. Т. 1. 1968; Т. 2. 1967; Т. 3. 1989. Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі. Відділ української літератури в Пряшеві.
3. Духнович О. Твори / упорядкування О. Рудловчак. Вступна стаття Ю. Бачи. Ужгород, 1993. 250 с.
4. Ричалка М. О. В. Духнович педагог і освітній діяч. словацьке вид., Братислава, 1959. 1989 с.
5. Туряниця В. В. Постсоціалістична Словаччина: трансформація у демократичну державу, забезпечення прав і свобод людини і громадянина: навчальний посібник. Ужгород : Говерла, 2012. 110 с.

